

JAN ČEP:

CESTA NA JITŘNÍ

TMA TÉ NOCI byla podivně živá, prostoupená prýštěním tajemného světla. Byla tichá jako po nějakém otřesu, proniklá blažeností záhadné spoluviny. Jasnost andělských křídel našeho dětství v ní zanechala nehasnoucí stopy.

Krajina byla protkána neviditelnými drahami, po nichž se pohybovaly tmavé postavy, sotva hustší nežli okolní vzduch. Nechávaly za sebou zachumlané a spící dědiny a putovaly takřka nezvučně po umrzlých cestách, bělajících se v slabém odrazu hvězd, k onomu místu, které bylo středem této noci.

Cyril Nedoma šel vedle své matky po cestě svých dětských let, po úzké silnici mezi holými stromy, spojující Přísenice s vesnicí, v níž byl farní kostel. Vpravo vlevo ležela ve tmě pole pokrytá sněhovým popraškem, stále táž v střídání ročních dob, přecházející s otce na syna, s pokolení na pokolení. Ležela tiše v mrazu a ve tmě, černá a holá, ačkoli se na tomhle místě z jara vlnilo obilí s hnízdem skřivánčím, ačkoli kousek dál našli jednou v žitě mrtvého tuláka (pochovali ho potom beze jména), ačkoli tam a tam (kolik je tomu let?) přepadly Stázku Roubalovu při sečení porodní bolesti, a pochovali je potom oba, matku i s dítětem... Pole ležela mlčky ve tmě, dnes jako loni a jako předloni, jako před desíti i před sto lety. Kolikrát už byla přeorána, kolik šlépějí, kolik slz a kolik kleteb, kolik tajných hříchů bylo zahrnuto do jejich brázd! Jaká síť osudů záhadně spletených zatahuje tento kraj, kolik tváří, mužských i ženských, mladých i starých, kolik rukou, které hnětly tuto hlínu, které ji tiskly k srdci!

Cyril Nedoma slyší zvuky svých kroků i kroků matčiných, a z dálky (daleké? nedaleké?) k němu zaznívají tytéž kroky, jen-

že o dvacet let mladší, kroky dítěte a mladé ženy, a ty zvuky jsou tak známé, tak skutečné, kdežto dnešní chůze je tak nepravděpodobná, tak neuvěřitelná! Jak se to stalo? Kdy uplynulo těch dvacet let, které učinily z dítěte muže a z mladé ženy málem stařenu?

Je v lidském životě jistá mez, která rozděluje věk raného mládí, věk hledící kupředu, nepočítající dny, věk nadějí a očekávání, věk neodpovědný a prozatímní, věk, kdy se ustavičně těšíme, že nás čeká v budoucnosti něco rozhodujícího, slavného a krásného, a věk první zralosti. Mládí je přes svou sirobu, přes své smutky věkem bezstarostným, žijícím pod přístřeším minulosti, avšak najednou přijde chvíle (nevíme nikdy přesně, kdy vlastně nastala) chvíle, kdy si uvědomíme, že stojíme sami tváří v tvář skutečnosti, že musíme vzít břímě svého života na svá vlastní bedra, že se už nemáme na koho vymlouvat, proti komu se bouřit, a nic slavného a krásného že už nás bezpochyby nepotká. Co jsme v svém životě zbřidili, zůstává zbřiděno, co jsme promeškali, zkazili a pošpinili, to zůstává promeškáno, zkaženo a pošpiněno. Konec trvalé dovolené, každý krok je od nynějška krokem ke hrobu, krokem do věčnosti!

Kroky zvonily o umrzlou silnici a Cyril Nedoma je poslouchal jako kroky někoho druhého. Jejich rytmus i spád mu byly známy, vel· mi známy, vždyť ještě loni zněly vedle něho po této silnici, uprostřed těchto polí, týž holý šípkový keř trčel tady u toho příkopu, vpravo na svahu se tměl v paprscích hvězd týž pruh lesa a z brázdy se vzneslo s týmž poplašným křikem hejno koroptví, když zazněl vedle Cyrila hlas, který slýchal od svého dětství, hlas v té chvíli docela samozřejmý.

Cyrl sebou trhl a ztmul takřka ohromením, když uviděl vedle sebe prázdné místo. Pohlédl tázavě na druhou stranu, kudy šla matka,

a ta k němu také otočila hlavu a Cyril poznal, že myslí na touž věc, že také slyší kroky toho, který tudy s nimi loni šel, a letos už nejde. Viděl i potmě, že se jí oči zalily slzami, a odvrátil zase hlavu.

Jak se jim v posledním čase stala důvěrnou tvář smrti! Věru, mohli se dosyta vynadívat do jejích očí, obrácených v sloup a odrážejících už vidění nicoty. Mohli si vtisknout v paměť tragický pohyb ruky, směřující ustavičně k čelu, jako by chtěla rozehnat tmu, která se kladla mezi duši a drahé věci tohoto světa!

Jaká prázdnota se okolo nich udělala! Jak stáli uprostřed ní obnažení, jako terč zdaleka viditelný! Jak se chvěli v tajemném průvanu, očekávající nové navštívení!

Cyril pohlédl kradmo na drobnou postavu té, která šla vedle něho, rýsujíc nachýlením hlavy posunek odvěké pokory. Jeho matka! Co se asi děje v její duši? Ozývají se v ní také zasypané vrstvy času, žije v ní ještě malé děvčátko, hopkující v zahrádce okolo záhonků a trhající u plotu kopřivy housátkům, vzpomíná si ještě na onen pohled, kterým tenkrát viděla barvu oblohy a zeleň stromů a bělost pěšin? Z jaké dálky se nyní asi dívá na onen kout, který byl rájem jejího dětství, na ona dvě okénka plná muškátů a na vlahost stínu pod stromy vedle potoka? Je to asi svět podobný jeho vlastnímu světu (vždyť je to jeho matka!), jenže trochu posunutý, lámající světlo v jiném úhlu (poněvadž je to jeho matka a poněvadž každá živoucí bytost je jiná, ačkoli jsou všechny naroubovány na tajemnou jednotu). Ach, ten svět má jistě jiný přísvit, vždyť je zjízven a roztrhán tolika ranami, které jeho, Cyrila, nepronikly! Jak si představit srdce panny, která se mění záhadným přechodem v ženu a v matku, jak má muž pochopiti tajemství jejího studu a její lásky, jak pochopiti její vztah k dětem, tvorům vyšlým z jejího těla! Jak si představit, co asi cítí mat-

ka, když jí po první pohlednou do očí dvě oči nově narozené, oči nového člověka, oči jejího dítěte! A co se asi děje v jejím srdci, když drží své děcko v náručí a vidí, jak mu modrají rty a jak se mu tělíčko napíná smrtelnou křečí! Kdo může pochopit, jak vidí matka své děti, jak vidí rozkvétat jejich duši, jak pozná, chřadne-li žalem nebo je-li nemocna skrytým zlem!

V té chvíli šla po této silnici se svým nejstarším a zdálo se jí nepravděpodobno, že by to byl týž hošík, kterého nosovala v náručí a kterého učila slabikovat první slova Otčenáše, a Cyril viděl sám sebe jako svého dvojníka, jako svůj nepravděpodobný přelud.

Viděl se uprostřed tohoto kraje, uprostřed svého kraje, zastřeného nocí podivně bdělou, viděl se uprostřed něho v průvodu tváří, s kterými se kdy setkal, slyšel jejich hlasy, slyšel svůj hlas, ne ten hlas, kterým mluvil mezi lidmi, hlas cizí, strojený, namáhající se přetvořit a zakrýt svou pravou melodii, vyslovující slova, za která se hanbil při vzpomínce na tento kraj, nesnášející lži z jeho úst. Vlekl po této silnici, k Betlému své farnosti, všechny své porážky, své zrady, všecku svou hanbu, svou hořkost, všechny své pohmožděniny, všecku svou lítost pro tolik marných a pošetilých slov, která jsou už nenapravitelně vyslovena, všechny křivdy, které utrpěl a kterých se dopustil, vlekl to přetěžké břímě po cestě svého dětství, bok po boku vedle své matky, jediné bytosti na světě, která by to všecko pochopila a která by mu odpustila – jediné bytosti na světě, která by mu všecko odpustila. Bohužel, jeho ústa jsou zamčena a žádná moc na světě by je nedovedla otevřít.

Kus vpředu, na návrší, se najednou objevilo světlo, osvětlující oblouk brány. „Ave, Stella maris!“ je tam napsáno zlatými písmeny nad gotickou soškou Panny Marie, vzpomněl si Cy-

ril a rozhlédl se po kraji, který se rozprostíral pod návrším jako jezero tmy. Ale noční ticho bylo čím dál tím živější, ruch kroků na zmrzlé půdě byl čím dál tím hlasitější a černé obrysy lidských postav houstly na všech stranách, jako by se vynořovaly ze země. Cyril s matkou předešli několik těch postav, tmavých a mlčenlivých, obklopených svým tajemstvím, známým jenom Bohu, a nepoznali jich. Kdo ví, snad to byli jejich sousedé, snad lidé z farnosti docela cizí, lidé docela neznámí – jenom jejich tváře prosvítaly podivnou bledostí a zdálo se, že z nich vychází zvláštní tichý smích, pronikající rouškou jejich tajemnosti, smích nepochopitelně ironický...

Cyril pohlížel s hrůzou do těch tváří, které míjel, a na paměť mu přicházela jména lidí dávno zemřelých, sdružená s nenapodobitelným posunkem, s nenávratným přízvukem hla. su se vším, co se už po druhé neuvidí. Zdálo se mu, že ten stařík v beranici a s holí, který tluče silně do silnice podpatky s podkůvkami, je nebožtík Ztratil, co umřel před lety v pastoušce – Cyril tenkrát ještě ani nechodil do školy, ale pamatuje se, že se říkalo, že ho snacha umořila hladem – ta žena v černé šále okolo hlavy, jdoucí tak zpřímá a hrdě, to je dcera sedláka Nechleby, která si vzala navzdory rodičům nádeníka Šimu a která potom umřela v blázinci, ten vysoký ramenatý obr v botách s holinkami, to je Josef Roubal, o tom se šuškal, že měl dítě se svou vlastní dcerou, kterou potom našli utopenou v rybníku...

Čím více se blížili k farnímu kostelu, tím bylo těch postav víc, hrnuly se odevšad cestou necestou a byly tak blízké a zároveň tak daleké, tak neproniknutelné. Scházely se ze všech devíti osad farnosti, až se celý kraj hemžil těmito tajemnými poutníky, kteří si vypůjčili tváře živých, proměňující své živoucí potomky v stín a v přelud, a Cyrilovi se zdálo, jako by se někdy roz-

dělovali v několik postav a pak zase splývali v jednu. Na návrší nad kostelní branou hořelo světlo nad jeslemi Novorozeneho a po cestách uprostřed polí přitékaly nové a nové proudy tajemných příchozích, dětí tohoto kraje, který se proměnil v jediný kraj země, v krajinu betlémskou, v údolí radostného poselství. Tato cesta, po které šel Cyril s matkou, cesta jeho dětství, byla cestou jedinou, cestou všech duší, cestou vedoucí do věčnosti. Tato úzká venkovská silnice s nízkými stromy po stranách, vroubená chumáči zvadlé trávy, tato tichouňká cesta poznamenaná jeho dětskými šlápěji byla najednou povýšena nade všechnen čas, stala se Cestou.

Cyril Nedoma už neslyšel kroky, slyšel jen šumění vzduchu proráženého pohybem nescíslných postav, které letěly nad zemí nedotýkající se půdy, a když se znenadání ohlédl po své matce, ztuhl úlekem, neboť se mu zdálo, že se mu zatím také proměnila v jednu z těch záhadných postav bez váhy a beze stínu, polotemnou, poloprůsvitnou, šelestící tichým ironickým smíchem.

Vykřikl, a ačkoli ten výkřik slyšel jenom on sám, vyšinuté věci se ihned vrátily do své obyčejné polohy.

„... víš, bylo to pod tou starou jabloní, co stála v dědečkově zahrádce u samého plotu,“ řekla matka, dokončujíc jakési vypravování.

Matka a syn na sebe ve tmě pohlédli a usmáli se. „Tak se poznáme, až procitneme nadobro,“ pomyslíl si Cyril.

Než se nadáli, byli u brány a vstoupili do kostela. Třpytil se všecek stříbrem umělého jíní a zdravé tváře venkovanů, zalité světlem, neprozrazovaly nic ze své nedávné proměny. Cyril však byl ještě všecek proniklý vanutím nezemských míst a když od oltáře zaznělo „Christus natus est nobis,“ vhrkly mu do očí slzy a srdcem mu projelo sladké uštknutí.